

Op mod forlagenes monopol

Åben og gratis adgang til tidsskrifterne for universiteterne er vejen frem mener parterne bag Berlin-deklarationen

ÅBEN ADGANG TAK

Af Kurt Jacobsen
Foto: Morten Andersen

Det er ikke nyt, at forskerne har afgivet deres ophavsret for at få deres artikler trykt i internationale A-journals. Tværtimod har det været normen gennem årtier, uden det har skabt debat:

- Der eksisterede oprindeligt et harmonisk symbiotisk forhold mellem tidsskrifterne og forskerne. Men det gik tabt i slutningen af 1970'erne, da de førende kommercielle videnskabsforlag opdagede, at universiteterne og særligt deres biblioteker var helt afhængige af deres produkter og derfor accepterede ganske høje priser på de førende tidsskrifter, fortæller biblioteksdirektør ved CBS, René Steffensen.

Hertil kom en voldsom opkøbs- og fusionsbølge i 80'erne og 90'erne indenfor den forlagsbranche, der udgiver de førende internationale tidsskrifter, så nogle få meget store forlag i dag næsten har monopol på at publicere forskningsresultater.

- Konsekvensen har været massive prisstigninger, siger René Steffensen og påpeger:

- Forskerne forærer i dag deres forskningsresultater væk til store internationale forlag, der i kraft af deres kontrol over ophavsretten kan sætte priserne, som de vil, når de sælger artiklerne tilbage til forskningsinstitutioner og forskningsbiblioteker.

Berlin-deklarationen

Imidlertid er en international modbevægelse under udvikling på grundlag af den såkaldte Berlin-deklaration fra 2003, der vil bruge internettet som medie til at skabe "world wide open access" til videnskabelige forskningsresultater:

- Foreløbig har internettet vist sig at styrke forlagenes magt, da de nu bedre kan kontrollere, hvem der får adgang til forskningsresultaterne via download, fortæller René Steffensen:

- Og selv om elektronisk publicering helt åbenlyst er en langt billigere måde at publicere på, har det ikke ført til lavere priser på internationale tidsskrifter – tværtimod.

Ikke desto mindre er internettet det oplagte medie, når det gælder om at bryde de internationale forlags magt, mener de 150 universiteter og forskningsinstitutioner fra hele verden, der foreløbig har tiltrådt Berlin-deklarationen fra 2003. Fra Danmark har Roskilde Universitetscenter og Det Kongelige Bibliotek, herunder Københavns Universitets Bibliotek, underskrevet deklARATIONEN – sidstnævnte ved biblioteksdirektør Erland Colding Jørgensen, der også har underskrevet

på vegne af Liber, der er sammenslutningen af europæiske forskningsbiblioteker:

- Det bliver imidlertid afgørende

for bevægelsens styrke at få universiteterne med, forklarer René Steffensen og fortsætter:

- For hvis universitetsforskerne kun vil publicere i de internationale tidsskrifter, når deres artikel også må offentliggøres gratis internettet, kan man undgå det groteske, nemlig at universiteter via deres biblioteker tilbagekøber egen forskning.

Dekanens mindstekrav

Den idé kan dekan Jens Aaris Thisted godt følge, i hvert fald et stykke vej:

- I det mindste må vi forlange, at vores forskere får lov til at stille deres artikler gratis til rådighed for CBS' egne forskere og studerende, mener han, men anfører, at det kan det blive vanskeligt at komme igennem med.

Ikke desto mindre er det netop den ordning, som man er ved at gennemføre på Danmarks Tekniske Universitet, DTU. Her forbereder man en publiceringsstrategi, hvor DTU, som forudsætning for publicering i internationale tidsskrifter, vil kræve åben og gratis adgang for DTUs egne forskere og studerende. Kun i undtagelsestilfælde, og efter udtrykkelig godkendelse hos institutlederen, kan en DTU-forsker afgive sin fulde ophavsret til et forlag.

- Interessant, men konsekvenserne er svære at overskue, lyder det fra Jens Aaris Thisted, selvom det er en politik, der går en anden vej end CBS' egen publiceringsstrategi.

I kraft af deres kontrol over ophavsretten sætter de internationale forlag priserne som de vil, når de sælger forskernes artikler tilbage til forskningsinstitutioner og -biblioteker, påpeger en ret så utilfreds René Steffensen..

Han vil nu diskutere DTU-ordningen med sine dekan-kolleger fra de øvrige universiteter.

All-round gratister

Imidlertid betyder internettet, at forskningen ikke længere behøver de internationale forlag til at publicere artikler og distribuere forskningsresultater.

- Universiteterne kan sådan set sagtens overtage driften af internationale

tidsskrifter, siger René Steffensen og peger på, at universiteterne i forvejen gør alt det akademiske arbejde for tidsskrifterne uden at få en øre for det.

- Forskerne skriver deres artikler uden at få honorar. Redaktørerne, deres stab og faciliteter er sædvanligvis betalt af et universitet. Selv den essentielle peer-reviewing af artiklerne foretages af universitetsansatte, uden at de får noget for det.

Også CBS betaler på denne måde til driften af de internationale tidsskrifter. Hidtil har det været muligt for VIPer at få op til 300 timers undervisningsfri, hvis man var redaktør af et internationalt tidsskrift. Denne ordning er nu under revision, men dekan Jens Aaris Thisted fortæller, at han løbende modtager ansøgninger om økonomisk støtte forbundet med arbejde for internationale tidsskrifter.

Open access

Afgørende er det imidlertid, at man opretholder den essentielle peer-reviewing af artikler i de førende tidsskrifter, uanset hvem der udgiver dem. Grundlæggende er René Steffensen imidlertid ikke i tvivl om, at formerne for international publicering vil ændre sig dramatisk de kommende år – uden han dog tør dømme de kommercielle forlag ude.

Han peger på, at CBS allerede i dag har indført open access, idet flere tidsskrifter ligger tilgængelige frit og gratis på bibliotekets hjemmeside. Det drejer sig blandt andet om Ledelse og Erhvervsøkonomi og The Copenhagen Journal of Asian Studies.

Førende i den internationale bevægelse for open access er Lunds Universitet på den anden side af Øresund, hvor man i dag har elektronisk adgang til mere end 1.100 open-access-journals med videnskabelig kvalitetskontrol blandt andet gennem peer-reviewing.

Eliteforsker og stærk formidler

FORSKERPORTRÆT

Af Jørn Albertus
Foto: Morten Andersen

Nanna Mik-Meyer har fået papir på, at hun er at regne for et af de lyseste hoveder blandt den unge generation af danske forskere. Adjunkten fra Institut for Ledelse, Politik og Filosofi (LPF) er den eneste forsker på CBS, der fik Det Frie Forskningsråds Eliteforskerpris, da den for første gang blev uddelt til 24 forskere inden for alle forskningsområder i slutningen af januar.

Selve eliteforskerprisen er på 100.000 kroner i såkaldt gemüse til at forsøge forskerkarrieren med. For at komme i betragtning til prisen skal man være under 35 og have modtaget en almindelig bevilgning fra et af forskningsrådene.

- De 100.000 kroner skal bruges til en studentermedhjælp, en ny computer til hjemmearbejdspladsen, og udlandsophold, fortæller Nanna Mik-Meyer, der blev rigtig glad for den anerkendelse af hendes indsats, der lå i prisen.

Forsker i overvægt

Nanna Mik-Meyer er antropolog (cand.scient.anth.) og ph.d. i sociologi fra Københavns Universitet. Projektet hun har fået penge til fra forskningsrådet beskæftiger sig med overvægtige i risikosamfundet, hvor såkaldt sunde virksomheder satser mere og mere på sund mad i kantinen og fitness for at deres medarbejdere ikke bliver syge.

- Den megen fokus på overvægt: hvad handler den egentlig om? Der er risiko for at de overvægtige bliver syge, men der er også mulighed

for, at de ikke-overvægtige bliver syge, siger hun og uddyber:

- Det interessante ved risikoidener, at den er uløseligt forbundet med samfundsmoral: visse forhold handler vi på, andre gør vi ikke.

Nanna kom til CBS fra Socialforskningsinstituttet i august sidste år. Hendes skift til CBS skyldtes ønsket om at komme til et undervisningsmiljø og LPFs forskningsmiljø.

- Jeg kan godt lide at formidle. Det er en vigtig del af min forskning at kunne forklare noget, så folk kan forstå det. I undervisningen lærer man både af den litteratur man anvender og omsætningen af den, siger hun.

Formidlingen foregår også uden for murene. En søgning i Infomedia på Nanna Mik-Meyer giver 50 referencer i dette årtusinde. De handler ofte om samfundets svageste, og hvordan de bliver udsat for klientgørelse af social- og sundhedsarbejdere. Hun skriver med pen, som kratter i papiret, og i Infomedia finder man læserbreve, der revser eller roser hende for de artikler og kronikker, hun har skrevet i Information og Weekendavisen.

- Men hun er ikke bare formidler, Hun formidler på en kritisk intervenserende måde i praksis, fortæller hendes daglige leder i LPFs Politikgruppe, professor Niels Åkerstrøm Andersen, der var aktiv i at få hende til CBS:

- Nanna kan multitaske: Hun laver hardcore seriøs grundforskning, der er meget empirisk konkret. Al hendes forskning er et forsøg på at bidrage til praksis. Hun er hamme-god til formidling. Der er ikke så mange igen, der kan så mange forskellige ting.